

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ & ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

της Αναστασίας Μ. & Μ. Πάπαρη, Α, Πολεοδόμου -U.C.L., M. Phil., M.R.T.P.I. - Urban Designer

Θέσεις & προτάσεις¹

Οι ελληνικές πόλεις διαθέτουν σήμερα χαμηλή ποιότητα ζωής στους δημοσίους χώρους τους: μονοτονία, έλλειψη προσανατολισμού, αποσπασματικότητα, συγκρούσεις χρήσεων γης, κατάληψη από ιδιωτικές χρήσεις, δυσκολία στην κίνηση των πεζών, στη μετακίνηση και τη στάθμευση των αυτοκινήτων, απώλεια των ιδιαίτερων στοιχείων που συνιστούν τη μοναδικότητά τους, απώλεια της χωρικής τους ταυτότητας. Ας καταγράψουμε κάποια φαινόμενα ποιοτικής υποβάθμισης των αστικών δημοσίων χώρων:

Η πυκνωση της δόμησης και οι αυξημένες ανάγκες για χώρους κίνησης και στάθμευσης αυτοκινήτων έχει οδηγήσει το κέντρο και τις περιοχές των παλαιότερων επεκτάσεων σε υποβάθμιση, ζήτημα κρίσιμης σημασίας, καθώς στις περιοχές αυτές διαμένει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της πόλης. Επιπρόσθετα, οι μελέτες χρήσεων γης και διατηρητέων κτιρίων στα ιστορικά κέντρα δεν μπορούν από μόνες τους να καταστήσουν αυτές τις περιοχές πιο ελκυστικές και με λιγότερα προβλήματα.

Από την άλλη πλευρά, οι πολεοδομικές μελέτες στις περιοχές των νέων επεκτάσεων δεν μπορούν να εγυνηθούν για τη δημιουργία νέων αστικών περιοχών, που να χαρακτηρίζονται από ζωντανά και να δημιουργούν το αίσθημα του 'ανήκειν' στους νέους κατοίκους. Οι πόλεις χάνουν μεγάλο μέρος του δημοσίου και κοινωνικού χαρακτήρα τους με την αποκέντρωση των δημοσίων υπηρεσιών και την εγκατάσταση στην περιφέρεια μεγάλων εμπορικών κέντρων και συγκροτημάτων γραφείων. Ο δημόσιος χώρος στην περιφέρεια, πολλές φορές αδιαμόρφωτος ακόμη, δεν διευκολύνει την κοινωνικότητα μεταξύ των κατοίκων, οι οποίοι αισθάνονται αποκομμένοι από τα κύρια 'θέατρα ζωής' στην πόλη.

Η κατάσταση του δημοσίου αστικού χώρου δεν διευκολύνει τη διαπολιτισμική επικοινωνία μεταξύ των κοινωνικών ομάδων διαφορετικών πολιτισμικών καταβολών (πρόσφυγες, μετανάστες). Ο χωρικός διαχωρισμός μεταξύ αυτών επιτείνει τα φαινόμενα απομόνωσης και ξενοφοβίας. Αυτή η χωρική διαίρεση των κοινωνιών σε 'στεγανά' μέρη, αποτελεί τη βάση για κοινωνικές διαιρέσεις και αναταραχές, οι οποίες οδηγούν στην πλημμελή λειτουργία ακόμη και της τοπικής οικονομίας. Ένας χρυσός κανόνας σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι, "ότι η κοινωνία χωρίζεται, ο χώρος μπορεί και πρέπει να ενώνει".

Αρκετές από τις μεγάλες αστικές παρεμβάσεις, που αποτομήθηκαν μέχρι σήμερα, π.χ., πεζοδρομήσεις, διαμορφώσεις πάρκων και πλατειών, πολλές φορές με γενναίες χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν εντάχθηκαν ικανοποιητικά στην υπάρχουσα χωροκοινωνική δομή των πόλεων, παρά μόνο από τύχη ή από διαίσθηση.

Από την άλλη πλευρά, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι πόλεις διέρχονται από μια φάση ανταγωνισμού μεταξύ τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, με στόχο να προσελκύσουν επενδυτικά κεφάλαια και υπηρεσίες, να συγκρατήσουν τον πληθυσμό τους και να κατακτήσουν μια θέση στη διεθνή κλίμακα πολλαπλής αξιολόγησης. Οι ελληνικές πόλεις θα πρέπει να διαθέτουν υψηλό επίπεδο εξυπηρετήσεων και ποιότητας ζωής, που ξεφεύγει από την ικανοποίηση των στοιχειωδών αναγκών και φθάνει μέχρι τη δημιουργία μιας ακαταμάχητης έλξης, ικανής να συγκρατεί τον κάτοικο και να ελκύει τον επισκέπτη. Οι πόλεις μας θα πρέ-

πει να αποφύγουν, αυτό που λέγεται για πόλεις αλλού στον κόσμο, ότι, δηλαδή, "εάν έχεις δει κανείς μια απ' αυτές, είναι σαν να τις έχεις δει όλες".

Οι πόλεις θα πρέπει να διαθέτουν ζωντανά, ποικιλότητα ως προς τις χρήσεις και τη δημόσια εικόνα τους, μοναδικότητα ως προς τα χαρακτηριστικά της χωρικής τους ταυτότητας (ιστορικά, σύγχρονα), σαφήνεια και καταληπτότητα, καλές και σωστά χωροθετημένες υποδομές (πράσινο, χώροι στάθμευσης κ.ά.), να διαφυλάσσουν και να αναδεικνύουν τα τεκμήρια της διαχρονικής τους διαδρομής, ώστε να γίνεται σαφές ο πολιτισμικός τους πλούτος, να ενισχύουν το αίσθημα του 'ανήκειν' στην τοπική κοινότητα και να συμβάλουν στη δημιουργία ενός συλλογικού οράματος για το μέλλον.

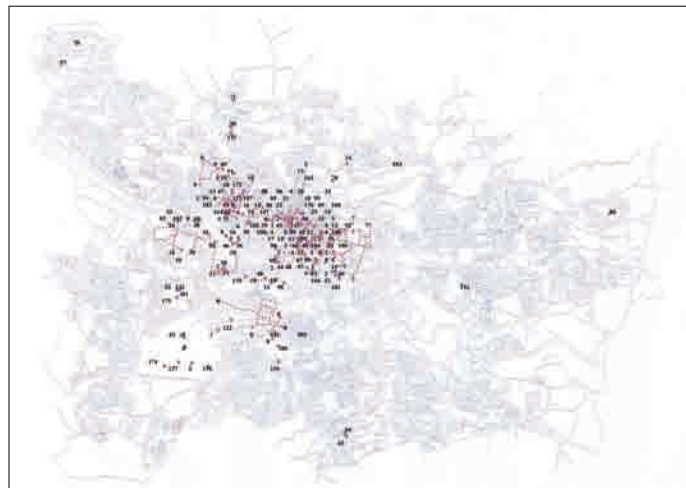
Νέες έννοιες και μέθοδοι

Το πλέγμα των δημοσίων χώρων αποτελεί τον 'σκληρό δίσκο' της πόλης (hardware), τη βαθειά δομή της. Η αποκάλυψη των ποιοτικών χαρακτηριστικών του μπορεί να επιχειρηθεί μέσα από τη συντακτική ανάλυση του πλέγματος των δημοσίων χώρων της. Σ' αυτό το πλαίσιο προτείνεται ένας τρόπος κατανόησης της πόλης ως συνολικού χωρικού συστήματος και ως πολιτισμικού δημιουργήματος, που εκφεύγει των αυστηρών, πλην ποιοτικά αδιάφορων πολεοδομικών επιταγών και των εντυπωσιακών, πλην αναποτελεσματικών, αρχιτεκτονικών και καλλιτεχνικών τάσεων.

Η μέθοδος που προτείνεται, αναλύει συνδυαστικά τη λειτουργική και χωρική συγκρότηση του πλέγματος των δημοσίων χώρων της πόλης. Η λειτουργική προσέγγιση στηρίζεται στις θεωρίες που κυριαρχούν κατά τις τελευταίες δεκαετίες στον ακαδημαϊκό χώρο. Η χωρική προσέγγιση στηρίζεται στη θεωρία Space Syntax Analysis, που πρωτοεμφανίστηκε στην Bartlett School του University College London και εξελίσσει τις βασικές έννοιες της γενικής ένταξης, της τοπικής ένταξης και της συνδετότητας. Σ' αυτό το πλαίσιο, οι νέες έννοιες που προτείνει η ερευνήτρια είναι η αστικότητα, η καταληπτότητα και η αστική ταυτότητα. Χρησιμοποιώντας την υψηλή τεχνολογία, η μέθοδος καταλήγει στην αποκάλυψη με επιστημονική ακρίβεια και επάρκεια των ποιοτικών χαρακτηριστικών του πλέγματος των δημοσίων χώρων της πόλης, υποδεικνύοντας το πλαίσιο, μέσα στο οποίο μπορούν να κινηθούν οι προτάσεις παρεμβάσεων (πεζοδρομήσεις, διαμορφώσεις, αναβαθμίσεις κ.ά.). Μέσα απ' αυτή την προσέγγιση, οι παραπάνω έννοιες αίρονται από ένα ρητορικό σε ένα επιστημονικό επίπεδο προσέγγισης, προτείνοντας ταυτόχρονα μια μέθοδο ανάλυσης ικανής να διεισδύσει στη δομή του 'σκληρού' δίσκου της πόλης.

Η χρησιμότητα της μεθόδου

Η χρησιμότητα αυτής της προσέγγισης αποδεικνύεται ακόμη μεγαλύτερη ενόψει του ΕΣΠΑ (Δ' ΚΠΣ), καθώς οι ΟΤΑ θα πρέπει να ξεκινήσουν την υλοποίηση των έργων, που θεσμοθετήθηκαν με τα ΓΠΣ (παλαιότερα και νέα) ή να ξεκινήσουν διαδικασίες μελετών μεζώνων αστικών παρεμβάσεων. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο η πολιτική ηγεσία να γνωρίζει εκ των προτέρων τις επιπτώσεις των αποφάσεών της για νέες αστικές παρεμβάσεις στη συνολική χωρική δομή της πόλης και να αισθάνεται βέβαιη, πως συμβάλλει στη συνολική αναβάθμιση της πόλης.

Η Συνολική Πολιτιστική Υποδομή της Γλασκώβης - Π.Π.Ε. 1990

Χωρική (συντακτική) Ταυτότητα της Θεσσαλονίκης Π.Π.Ε. 1997 (Iden)

Η συσχέτιση των δύο χαρτών έδωσε χρήσιμα συμπεράσματα για τον τρόπο, που οι άνθρωποι της Γλασκώβης Π.Π.Ε. 1990 ανέληφθησαν τον ρόλο του δημοσίου χώρου της πόλης τους σ' αυτό το μείζον γεγονός.

Μέσα από μια τέτοια προσέγγιση, είναι δυνατή η ουσιαστική ποιοτική αναβάθμιση της ελληνικής πόλης και η αξιοποίηση κατά τον καλύτερο τρόπο των προσφερόμενων δυνατοτήτων στα πλαίσια του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ), συμβαδίζοντας και με τη σύγχρονη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα πλαίσια της αρχής της Επικουρικότητας, η οποία αναγορεύει τον **πολιτισμό** και την **αστική ταυτότητα** ως κορυφαίες έννοιες - κλειδιά στην επιζητούμενη ολόπλευρη και βιώσιμη αναβάθμιση της ευρωπαϊκής - και άρα και ελληνικής - πόλης. ■

¹ Τα αναφερόμενα προέρχονται από εργασία της συγγραφέα, η οποία υποβλήθηκε με τη μορφή διδακτορικής διατριβής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με τίτλο «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης 1985 - 1997: Η Συμβολή του Θεσμού στον Μετασχηματισμό της Πολιτιστικής και Χωρικής Ταυτότητας της Ευρωπαϊκής Πόλης».